

Solidariteit, eigendomsrechten en kosten

Position paper in te brengen bij rondetafelgesprek Tweede Kamer inzake toekomst van het pensioenstelsel d.d. 23 november 2015

David Hollanders

Belangrijkste punten

*Het is nuttig noch consequent om één groepskenmerk (bijvoorbeeld leeftijd) waarmee verwachte pensioenuitkeringssom samenhangt in het licht te stellen onder veronachtzaming van andere (bijvoorbeeld inkomen).

*Bij de discussie over (verandering van) eigendomsrechten dient opgemerkt dat eigendomsrechten reeds helder zijn en reeds geïndividualiseerd zijn (evenwel niet nagekomen worden).

*Vermogensbeheer(kosten) en werkgevers kunnen niet ontbreken in een discussie over solidariteit en risicodeling. Ter aanvulling bij de gedachtewisseling over solidariteit zij daarom gewezen op kosten van pensioenfondsen, welke gezien de omvang en het beslag daardoor op de premie gelegd niet zonder relevantie zijn.

I. Solidariteit en risicodeling

*Elke verzekering –en een pensioen kan ook begrepen als een verzekering (tegen langlevens risico)- bestaat uit en impliceert **risicodeling**.

*Uit de aard der zaak hebben pensioenfondsdeelnemers –hier opgevat als verzekeringsnemers- mitsdien ex post een verschillende totale uitkeringssom.

*Op grond van observeerbare groepskenmerken verschilt de verwachte totale uitkeringssom van deelnemers ex ante.

Een gepolitiseerd voorbeeld is (i) leeftijd. Als gevolg van de doorsneepremie is de verwachte uitkeringssom (althans afgezet tegen de ingelegde premie) voor jongeren lager dan voor ouderen.

Andere voorbeelden zijn (ii) geslacht, (iii) woonplaats en z.g. (iv) etniciteit: de levensverwachting –en daarmee de verwachte uitkeringssom- hangt van al deze factoren immers mede af.

Om dezelfde reden is van belang: (v) inkomen en (vi) opleiding.

*Deze onderscheiden niet te politiseren, laat staan: één ervan te politiseren onder veronachtzaming van de andere -een figuur dat tot de curieuze omstandigheid leiden kan dat iemand op grond van een kenmerk meent achter gesteld te worden, terwijl hij/zij op grond van andere, evenwel niet gepolitiseerde kenmerken “voor” gesteld wordt- maar daarentegen te aanvaarden als vorm van lotsverbondenheid is mijns inziens nuttig **solidariteit** te noemen.

II. Solidariteit, uniformiteit en marktmacht

*Pensioenfondsdeelnemers hebben doorgaans een (ver)gelijk(bar)e regeling (schoon er binnen een regeling dikwijls keuzemogelijkheden zijn). De regeling is **uniform** (uniformiteit van de premie wordt genoemd: doorsneepremie).

*Indien individuele voorkeuren verschillen, leidt uniformiteit in beginsel tot welvaarsverlies. Dit is evenwel niet langer zo indien vigeren één of meerdere van de volgende omstandigheden : (i) marktmacht van aanbieders, (ii) mogelijkheden aanbieders regelingen intransparant te maken en (iii) overstapkosten deelnemers.

*Individuele en geïndividualiseerde regelingen maken dat deelnemers niet of althans lastiger **collectief** kunnen optreden tegen aanbieders (fondsen of verzekeraars). Dit is daarom relevant omdat het verdienmodel van verzekeraars ook daaruit bestaat zoveel mogelijk onderling verschillende financiële producten aan te bieden, zodat en opdat het product intransparant is en de consument alleen staat tegenover de aanbieder. De marktmacht van aanbieders en de overstapkosten voor consumenten vergroten dit probleem -dat in vele gedaanten opgedoemd is en opdoemt, bijvoorbeeld in de vorm van woekerpolissen- niet weinig.

III. Eigendomsrechten

*Er zijn thans reeds eigendomsrechten. Immers, grotendeels zijn pensioenovereenkomsten (tussen werkgever en werknemer) een uitkeringsovereenkomsten. Toezichthouder DNB kwalificeert de meeste overeenkomsten ook als zodanig. In een uitkeringsovereenkomst zegt de werkgever een (geïndexeerde) uitkering toe. Op grond van de uitkeringsovereenkomst is het fonds verplicht tot uitkering te komen aan pensioengerechtigden.

*De deelnemer heeft dus reeds een eigendomsrecht in de vorm van een aanspraak op het fonds. (Zonder dat daarmee overigens het recht verkregen wordt om de allocatie van het pensioenvermogen -ter dekking van de verplichtingen- te controleren.)

*Pensioenfondsen hebben bovendien jarenlang aan deelnemers gecommuniceerd dat hun pensioen zeker was.

*Er bestaat een uitzonderingsgrond op de betalingsverplichting van werkgevers. Dit is de figuur van “afstempelen”, een middel dat krachtens de Pensioenwet mag worden ingezet als ultimum remedium. Als en zolang bedrijven evenwel dividend en/of bonussen uitkeren en/of fondsen substantiële uitvoeringskosten maken (zie onder), zijn andere middelen niet zonder meer uitgeput.

*Er gaan stemmen op om deelnemers geen aanspraak op het fonds te doen hebben, maar aanspraak te doen hebben op een –door het fonds te beheren- rekening. Hiermee zou volledig verschuiven het beleggingsrisico –als ook de uitvoeringskosten- naar individuele deelnemers (in plaats van deze althans deels te beleggen bij werkgevers en pensioenfondsen). Dit is bij afwezigheid van compensatie ongunstig voor deelnemers en gunstig voor werkgevers en uitvoerders.

IV. Kosten en solidariteit

Een belangrijke kostenpost is de uitvoering en in het bijzonder vermogensbeheer. De totale kosten –inclusief vermogensbeheerkosten- zijn op grond van jaarverslagen geschat op 6.3 miljard euro (bron: LCP). Dit is –bij totale premie-inleg van 31.7 miljard in 2014 (bron: DNB)- 19.9% van de premie. Bij totale uitkeringen van 27.15 miljard is dat 23.2% van de uitkeringen.

Pensioenfondsen stellen dat de kosten leiden tot als ook noodzakelijk zijn voor hoge rendementen. Er zijn mij geen studies bekend die dit bevestigen of aannemelijk maken. Daarentegen heeft een recente master-scriptie tot uitkomst dat de afwezigheid van een verband niet verworpen worden kan.¹

Voorts heeft een literatuurstudie van toezichthouder AFM tot uitkomst dat actief vermogensbeheer niet tot (netto) hogere rendementen leidt.²

Het komt voor dat solidariteit zowel als het rechtens verplichte uitputten van alle middelen alvorens tot afstempelen over te gaan maakt dat kostenverlagingen aan afstempelen (en afwezigheid indexatie) vooraf dienen te gaan.

Zie ook:

Hollanders, D.A. (2015), Keuzevrijheid en het gedrag van deelnemers en uitvoerders, *ESB*, 100(4703S), pp. 45-49.

Hollanders, D.A. (2014), Pensioenfondsen eten tot een kwart van jaarlijkse premiebetalingen op, *Me Judice*, 6 februari 2014.

¹ B. Lelieveld (2015), ACTIVE MANAGEMENT AND PENSION FUND PERFORMANCE A CASE STUDY FOR PENSION FUNDS IN THE NETHERLANDS, MSc Finance School of Economics and Management Tilburg University.

² AFM (2011), De wetenschap over de resultaten van actief en passief beleggen.